

Висновки

Шламосховища і ставки-накопичувачі у Кривбасі є місцем перебування 10 видів птахів, які належать до ряду Соколоподібних. Серед них 2 види є гніздовими, 7 — зимуючими, 2 — залітними з навколишніх гніздових біотопів, 2 — кочовими цілорічно без гніздування у сусідніх біотопах, 1 — залітним під час міграцій.

До видів, які екологічно пов'язані з техногенними територіями Кривбасу, належать лунь очеретяний та орлан-білохвіст; боривітер звичайний використовує технологічні споруди навколо шламосховищ як місце гніздування. Обидва види канюків є регулярно залітними, але трофічних зв'язків з біотою цих ділянок не мають; обидва види яструбів використовують техногенні території для полювання.

Подяки

Автор вдячний В. В. Коцюрубі, Т. С. Тарутіну, О. М. Артюшенку, М. В. Лукашуку, О. М. Яригіну, І. С. Янчуку, О. Ю. Проказі, С. Білоус за допомогу у проведенні обліків, а також В. І. Стригунову за обговорення результатів та консультації з визначення решток птахів з місць розробки здобичі орлана-білохвоста.

Література

- Герасимчук О. О., Коцюрuba В. В. Пролітні і зимуючі птахи шламосховищ Центрального та Південного гірничозбагачувальних комбінатів // Матеріали Всеукр. студент. наук. конф. «Регіональні проблеми природокористування та охорона рослинного і тваринного світу України». — Кривий Ріг : «І. В. І.», 2003. — С. 4–6.
- Герасимчук О. О., Коцюрuba В. В. Шламосховища Кривбасу як перспективні заповідні території // Проблеми природокористування та охорони рослинного і тваринного світу. (Матеріали 1 Міжнарод. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених). — Кривий Ріг : «Мінерал», 2004. — С. 14–15.
- Герасимчук О. О. Спостереження рідкісних видів птахів у м. Кривому Розі та його околицях // Знахідки тварин Червоної книги України. — К., 2008. — С. 49–50.
- Миронов В. И. Формирование фауны и населения птиц техногенных ландшафтов степной зоны Украины // Беркут. — 1992. — Т. 1. — С. 30–36.
- Червона книга України. Тваринний світ / Під заг. ред. М. М. Щербака. — К. : Укр. енциклопедія, 1994. — 464 с.

ДЕННІ ХИЖІ ПТАХИ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «МАЙДАН» (ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ)

І. М. Горбань¹, О. І. Дзизюк²

¹ Львівський національний університет ім. Івана Франка, м. Львів, Україна

² Мисливсько-рибальське господарство «Майдан», м. Львів, Україна

У своєму тривалому вивченні фауни ми часто стикаємось з необхідністю планування наукових досліджень на територіях природно-заповідного фонду (ПЗФ) або інших окремих дуже цікавих фізико-географічних територіях. Слід зауважити, що значні території в Україні розподілені між різними землевласниками, але часто об'єднані у такій формі колективного сезонного господарювання, як мисливські господарства. В межах тільки української частини Розточчя є значні площі великих мисливських господарств, таких як «Динамо», УТМР тощо. На цих ділянках часто проводять різні роботи, пов'язані із впровадженням біотехнічних заходів, обліком та захистом мисливських видів фауни. Тому в сучасних умовах видається дуже доцільним проведення інвентаризації рідкісних видів орнітофауни, особливо хижих птахів, на територіях угідь, які не відносяться до ПЗФ, але є досить значними за площами і володіють багатим різноманіттям ландшафтів. Такі дослідження слід стимулювати хоча б з огляду на те, що усі види денних хижих птахів перебувають під особливою охороною згідно Бернської конвенції, ратифікованої Верховною Радою України. Саме до таких перспективних для хижих птахів територій, з наявністю значних лісових угідь, багатим різноманіттям біотопів, належить мисливське господарство «Майдан», де проводять тривалі дослідження фауни хижих птахів.

Мисливсько-рибальське господарство «Майдан» засноване після Другої світової війни на території української частини Розточчя на площі 410 км² у Яворівському та Жовківському адміністративних районах Львівської обл. Понад 11 км² становлять водно-болотні угіддя, з них болота — 7,5 км², відкрита вода — близько 4 км².

Більшість ставків у господарстві є штучними, їх використовують для риборозведення та спортивного рибалення. В угіддях «Майдан» від часу заснування господарства фактично зберігали цілісний природоохоронний режим, який був забезпечений статусом сусіднього значущого об'єкта — Яворівського військового полігону, одного з найбільших у колишньому СРСР. Мисливське господарство «Майдан» практично було і залишається буферною охоронною зоною сучасного військового полігону Міністерства оборони України і має важливе природоохоронне значення (нині це ІВА територія). Тут максимально обмежені навіть рубки догляду, а також для більшості тварин збереглися умови заповідності, проведення полювань на мисливські види ссавців знаходилось і тепер перебуває під природоохоронним контролем. На території господарства збереглися сприятливі умови для існування цінних видів рідкісних та зникаючих видів, зокрема тих, що занесені до Червоної книги України.

У роботі ми аналізуємо результати досліджень, проведених у 1996–2008 рр., але дані про чисельність наводимо лише до 2005 р.

Впродовж останнього десятиліття на території мисливського господарства виявлено 21 вид денних хижих птахів. Серед них 10 видів, які занесено до Червоної книги України (скопа (*Pandion haliaetus* (L.)), шуліка рудий (*Milvus milvus* (L.)), лунь польовий (*Circus cyaneus* (L.)), зміїд (*Circaetus gallicus* (Gm.)), орел-карлик (*Hieraetus pennatus* (Gm.)), підорлик малий (*Aquila pomarina* C.L. Brehm), беркут (*A. chrysaetos* (L.)), орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla* (L.)), балабан (*Falco cherrug* J.E. Gray), сапсан (*F. peregrinus* Tunst.); один вид включено до Червоного переліку МСОП — шуліка чорний (*Milvus migrans* (Boddaert)). Осілими на території мисливських угідь господарства «Майдан» є 3 види, а перелітними — 17 видів. Регулярно гніздяться 12–13 видів (табл.), серед яких найчисельнішими виявились осілі види, а також лунь очеретяний (*Circus aeruginosus* (L.)), висока чисельність якого у господарстві підтримується завдяки багатим водно-болотним угіддям у вилоках ряду малих рік та рибогосподарським ставкам.

На території мисливського господарства часто трапляється скопа, і не лише під час міграції, окремі особини протягом травня — червня трапляються на ставах уздовж долини р. Верещиці (ур. Ста-

Таблиця

Чисельність гніздових пар денних хижих птахів та їхній статус у період після гніздування в угіддях господарства «Майдан»

Вид	1996–2000 рр.	2001–2005 рр.	Статус у позагніздовий період
<i>Pernis apivorus</i> (L.)	9–11	7–8	ПР
<i>Milvus migrans</i> (Boddaert)	1–3	1–2	ПР
<i>Circus aeruginosus</i> (L.)	8–9	9–11	ПР
<i>C. pygargus</i> (L.)	2–4	1–2	ПР
<i>Accipiter gentilis</i> (L.)	11–12	6–7	ОС
<i>A. nisus</i> (L.)	10–12	11–14	ОС
<i>Buteo buteo</i> (L.)	10–12	11–13	ПР
<i>Circaetus gallicus</i> (Gm.)	2–3	1–2	ПР
<i>Hieraetus pennatus</i> (Gm.)	1–2	0–1	ПР
<i>Aquila pomarina</i> C.L. Brehm	3–5	1–2	ПР
<i>Haliaeetus albicilla</i> (L.)	0–1	1	ОС
<i>Falco subbuteo</i> L.	4–5	3–4	ПР
<i>F. tinnunculus</i> L.	3–4	6–8	ПР

Примітка. ОС — осілий, ПР — пролітний.

рий Майдан), на озерах Нове та Малюшевського. Однак гніздування скопи не доведено. Також немає наявних доказів гніздування шуліки рудого, який у першій половині ХХ ст. тут гніздився (Стратман, 1963). Наразі є лише єдиний випадок реєстрації 1 ос. у гніздовий період 2006 р. У долинах малих річок під час осіннього перельоту у значній кількості часто спостерігають луня польового (кінець жовтня — перша половина листопада), луня лучного (*Circus pygargus* (L.)) (кінець липня — серпень), луня очеретяного (кінець липня — перша половина вересня). У зміїда, орла-карлика, балабана, кібчика (*Falco vespertinus* (L.)) та боривітра звичайного (*F. tinnunculus* L.) чисельність мігруючих особин дуже різниться по роках. У останнє десятиліття у цих видів спостерігається постійна тенденція скорочення загальної чисельності особин, що мігрують через територію української частини Розточчя. Весняна міграція є помітно чисельною лише у луня очеретяного та канюка звичайного (*Buteo buteo* (L.)). Поодинокі особини беркута на цій території траплялись лише під час міграцій (переважно осіння міграція у листопаді).

В окремі роки на території угідь мисливського господарства спостерігають значні коливання чисельності зимуючих зимняків (*Buteo lagopus* (Pontopp.) та підсоколиків малих (*Falco columbarius* L.). Як правило, підсоколики малі трапляються поодинокими особинами, а зимняки часто тримаються невеликими групами до 4–7, рідше до 12–17 ос. На відкритих площах, оточених розточанськими лісами, найвища щільність зимняків у січні — лютому становила 14–27 ос/км². Коливання чисельності зимуючих видів денних хижих птахів, які мігрують з північних районів Євразії, часто пов'язані з погодними умовами, особливо зі значними опадами, тривалим заляганням плибокого снігового покриву, що характерно для районів Прикарпаття. Обидва вказані види не затримуються в угіддях на тривалий час, оскільки кормові умови для них тут недостатні.

В останні роки частіше трапляються такі «червонокнижні» види, як балабан і сапсан. Ми припускаємо, що завдяки наявності сприятливих гніздових біотопів (особливо відкритих та напіввідкритих територій військового полігону) зараз ці види можуть загніздитися в угіддях мисливського господарства. В останнє десятиліття у мисливському господарстві почав гніздитися орлан-білохвіст. Крім однієї гніздової пари, яка тримається майже осіло з незначними переміщеннями, періодично також трапляються негніздові особини. У той самий час різко впала чисельність шуліки чорного, гніздування якого в останні роки не доведено. Протягом останнього десятиліття різко коливається чисельність підорлика малого і яструба великого (*Accipiter gentilis* L.), що, очевидно, пов'язано в першу чергу зі збільшенням обсягів лісгосподарських робіт та інтенсивним заростанням багатьох лісових галявин, які перестали косити більше 15 років тому. В угіддях господарства підорлик малий конкурує за гніздові території з лелекою чорним (*Ciconia nigra* L.), особливо за місця для розташування гнізд. У двох випадках зареєстровано, що підорлик зайняв гнізда лелек чорних. Зараз до найрідкісніших гніздових денних хижаків на території господарства належать: шуліка чорний, орел-карлик і зміїд, які гніздяться не кожного року.

Література

Страутман Ф. И. Птицы западных областей Украинской ССР. — Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1963. — Т. 1. — 200 с.

ДНЕВНЫЕ ХИЩНЫЕ ПТИЦЫ КАНЕВСКОГО ЗАПОВЕДНИКА И ЕГО ОКРЕСНОСТЕЙ

В. Н. Грищенко

Каневский природный заповедник, г. Канев, Украина

Каневский природный заповедник расположен на Днепре у г. Канев Черкасской обл. В настоящее время он состоит из 3 участков: нагорная часть на холмах правого берега, два пойменных острова на Днепре — Круглик и Шелестов, Змеиные о-ва в южной части Каневского вдхр. (останцы боровой террасы левого берега Днепра). Общая площадь — 2 тыс. 27 га. Заповедник создан в 1923 г., ликвидирован в 1951 г., вновь восстановлен в 1968 г. До 1951 г. в его состав входил большой пойменный о. Заречье на Днепре выше Канева, впоследствии затопленный Каневским вдхр.

Первые сведения о птицах новосозданного заповедника опубликованы Н. В. Шарлеманем (1933), проводившим исследования в 1926 и 1931 гг. В дальнейшем исследования птиц в районе заповедника проводили А. Б. Кистяковский, Л. А. Смогоржевский и многие другие орнитологи. Результаты изучения орнитофауны отражены во многочисленных публикациях, в частности в нескольких фаунистических сводках (Кришталь, 1947; Смогоржевский, 1952; Горошко и др., 1989). Фауне хищных птиц была посвящена работа С. А. Лопарева и А. Н. Цвельха (1983). Наши исследования проводились в 1987–2008 гг.

Цель настоящей публикации — обзор фауны отряда Falconiformes района Каневского природного заповедника по собственным и литературным данным. Используются также материалы «Летописи природы» Каневского заповедника, неопубликованные сведения М. Н. Гаврилюка, С. А. Лопарева, Л. Ф. Петриченко, Л. А. Смогоржевского, Е. Д. Яблоновской-Грищенко, работников охраны заповедника.

Всего за время существования Каневского заповедника на его территории и в ближайших окрестностях было зарегистрировано